

Προσεγγίσεις στην Τοπική Εκπαιδευτική Ιστορία: Σχολεία και εκπαιδευτικοί της Θεσσαλονίκης

Ενότητα 6^η: Το Διδασκαλείο Θεσσαλονίκης

Βασίλης Α. Φούκας

Τμήμα: Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΧΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Μάθημα 6: Το Διδασκαλείο Θεσσαλονίκης

Εργασία φοιτήτριας,
Σοφίας Γκλόση

Σκοποθεσία εργασίας - Μέθοδοι

- Ανάδειξη ιστορικών συνθηκών ίδρυσης του Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης.
- Κοινωνικό πλαίσιο και αιτίες ίδρυσης σχολείων.
- Τοπογραφία, κτιριο-δομή σχολείων.
- Λειτουργική δομή, διδακτικό προσωπικό, μαθητές, διδακτικές μέθοδοι, πρόγραμμα σπουδών, εξετάσεις.
- Πηγές : άμεσες (δημοσιεύσεις στον Τύπο), έμμεσες (εναρκτήριοι στα εγκαίνια λόγοι, επιστολές, εκθέσεις, πρακτικά συνεδρίων, κ.ά).
- Μέθοδος: ιστορική-ερμηνευτική.

A. Το Διδασκαλείο Θεσσαλονίκης [1876-1889] (1/2)

- Ιστορικό Πλαίσιο:
- Ιστορικά συμφραζόμενα εποχής : ο τρόπος οργάνωσης της κρατικής δομής, το οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο της πόλης και η έξαρση εθνικών ανταγωνισμών στον Βαλκανικό χώρο.
- Πρώτο μισό του 19ου αι.: νέοι ρωσοτουρκικοί πόλεμοι, αλληπάλληλες κρίσεις του Ανατολικού Ζητήματος, διώξεις των ελληνικών πληθυσμών κατά την επανάσταση.

Α. Το Διδασκαλείο Θεσσαλονίκης [1876-1889] (2/2)

- Δεύτερο μισό του 19ου αι. : συστηματοποίηση εμπορικών σχέσεων Οθωμ.Αυτοκρ. με Δύση, τάσεις εκδυτικισμού και μεταρρυθμιστικές προσπάθειες για βελτίωση όρων οικονομικής και κοινωνικής ζωής.
- Πολιτικό πλαίσιο της χώρας κατά το β' τέταρτο του 19ου αι.:
- 1863 = βασιλεία Γεωργίου Α' : αλλαγές στο εκπαιδευτικό τοπίο και στα σύνορα της χώρας
- 1864 = α. προσάρτηση Επτανήσων, β. κατάργηση Διδασκαλείου Αρρένων επί Όθωνος
- 1880 = προσάρτηση Θεσσαλίας
- 1882-1895= ανορθωτική πολιτική Χ.Τρικούπη για εκσυγχρονισμό του ελληνικού κράτους
- 1896-1897 – οι ελληνοτουρκικοί πόλεμοι οδηγούν την Ελλάδα σε εθνική ταπείνωση
- 1910 : κυβέρνηση Ελ.Βενιζέλου

I. Προσέγγιση της εκπαιδευτικής κατάστασης στην Ελλάδα κατά τον 19ο αι.

- Πνευματική αναγέννηση του ελληνισμού περί τα τέλη του 18ου και αρχές 19ου αι.
- 1822 : Ψήφισμα Εθνοσυνέλευσης Άστρους : εφαρμογή αλληλοδιδασκτικής μεθόδου.
- 1830 : εντατική ενίσχυση της εκπαιδευτικής κατάστασης από Καποδίστρια (ίδρυση σχολείων και Σχολών και στήριξη της επαγγελματικής και γεωργικής εκπαίδευσης).
- 1834 και 1836 : απόπειρες νομοθετικών πρωτοβουλιών για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση από Όθωνα.
- 1834 : ίδρυση από Όθωνα διδασκαλείου Αρρένων στο Ναύπλιο.
- 1864 : κατάργηση διδασκαλείου Αρρένων επί υπουργίας Α.Κουμουνδούρου.
- 1869 : ίδρυση στην Αθήνα του «Συλλόγου προς διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων».
- Η εκπαίδευση κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου αι. βασίζεται στα αναλυτικά προγράμματα του Χαρίσιου Παπαμάρκου για τα δημοτικά σχολεία και τα διδασκαλεία, ενώ διαδίδεται αρκετά και το παιδαγωγικό σύστημα του Herbart.

II. Τα σχολεία στην πόλη της Θεσσαλονίκης κατά την τελευταία περίοδο της Τουρκοκρατίας (1/2)

- Τα σχολεία της δημοτικής και μέσης εκπαίδευσης στη Θεσσαλονίκη λειτουργούσαν, πριν από την απελευθέρωση, με την άμεση εποπτεία του μητροπολίτη και των μελών της ελληνικής κοινότητας, που με τους κοινοτικούς άρχοντες και τους εφόρους των σχολείων φρόντιζαν για την αρτιότερη οργάνωση της εκπαίδευσης.
- Η σχολική εφορία μεριμνούσε για : την επισκευή των διδακτηρίων, το διορισμό των δασκάλων και των καθηγητών, τον εξοπλισμό των σχολείων με βιβλία και εποπτικά μέσα διδασκαλίας, τη χορήγηση υποτροφιών σε άπορους μαθητές και την ομαλή λειτουργία των εκπαιδευτηρίων γενικά.
- Η δύσκολη οικονομική κατάσταση της κοινότητας δημιουργούσε διάφορα προβλήματα στη λειτουργία των σχολείων : στέγαση των σχολείων σε ακατάλληλα κτήρια, ανεπάρκεια των βιβλίων και λοιπών εποπτικών οργάνων διδασκαλίας και ελλιπής μισθοδοσία των δασκάλων.

II. Τα σχολεία στην πόλη της Θεσσαλονίκης κατά την τελευταία περίοδο της Τουρκοκρατίας (2/2)

- Χρηματοδότηση σχολείων από θρησκευτικές κοινότητες (πρόσοδοι από ακίνητη περιουσία και από κοινόχρηστα λιβάδια της πόλης).
- Πλην των σχολείων των κοινοτήτων λειτούργησαν στην πόλη και ξένα εκπαιδευτήρια.
- Σχολεία της ελληνορθόδοξης κοινότητας (γυμνάσιο αρρένων, παρθεναγωγείο, διδασκαλείο, δημοτικά και νηπιαγωγεία).

III. Χρονολόγιο της εκπαιδευτικής κατάστασης στη Θεσσαλονίκη κατά την τελευταία περίοδο της Τουρκοκρατίας (1/2)

- α. Περίοδος ως τα μέσα του 19ου αιώνα : ενδείξεις για λειτουργία σχολείων στη Θεσσαλονίκη/η εκπαιδευτική κίνηση χαρακτηρίζεται από υποτονικότητα.
- β. Δεκαετία 1850 - 1860: ανάκαμψη εκπαιδευτικών θεμάτων στη Θεσσαλονίκη (ενίσχυση από Εκκλησία και από κληροδοτήματα ομογενών).
- γ. Περίοδος 1870 και εφεξής : -αισθητή ανάπτυξη της εκπαίδευσης στην πόλη.
- 1872 : ιδρύεται και δραστηριοποιείται ως συντονιστικό όργανο των σχολείων της Μακεδονίας ο «εν Θεσσαλονίκη Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος».
  - 1874-1875 : το Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης αναγνωρίζεται από το Πανεπιστήμιο Αθηνών ως ισότιμο με τα Γυμνάσια του ελεύθερου ελληνικού κράτους.

III. Χρονολόγιο της εκπαιδευτικής κατάστασης στη Θεσσαλονίκη κατά την τελευταία περίοδο της Τουρκοκρατίας (2/2)

- 1874-1876 : ιδιαίτερη η συμβολή στα εκπαιδευτικά πράγματα του μητροπολίτη Ιωακείμ Γ'.
- 1874 = συνδιδασκτική μέθοδος στο Δημοτικό σχολείο.
- 1876 = ίδρυση Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης από «Σύλλογο προς διάδοσιν των ελληνικών γραμμάτων».
- Αρχές δεκαετίας 1880 – αναβάθμιση σχολείων με καθιέρωση βετούς Δημοτικού Σχολείου και Γυμνασίου.

IV. Οι Φιλεκπαιδευτικοί Σύλλογοι ως φορείς της εθνικής παιδείας (1/3)

- Στόχος όλων των συλλόγων : η οικονομική ενίσχυση των κοινοτήτων μέσω της χρηματοδότησης των σχολείων και της αποστολής δασκάλων σε διάφορα μέρη και η σύναψη και διατήρηση σχέσεων με «ομοειδή σωματεία».
- Ο «εν Αθήναις Σύλλογος προς διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων» (1869) : στόχευε στη βελτίωση της εκπαιδευτικής κατάστασης με σύσταση σχολείων στη Μακεδονία / το έργο του συνέχισε το 1887 η “Επιτροπή προς ενίσχυσιν της Ελληνικής Εκκλησίας και Παιδείας”.
- Ο «εν Κωνσταντινουπόλει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος" (1861) : ανέπτυξε στενές σχέσεις με όλους τους μακεδονικούς συλλόγους/ όλοι οι σύλλογοι απέστειλαν σε αυτόν επιστολές επικαλούμενοι την υλική και ηθική του συνδρομή.

IV. Οι Φιλεκπαιδευτικοί Σύλλογοι ως φορείς της εθνικής παιδείας (2/3)

- Ο «εν Θεσσαλονίκη Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος» (1872-1910) : Πρόεδρος του υπήρξε ο Αλφρέδος Άββοτ.
- Δραστηριότητες Συλλόγου : ίδρυσε βιβλιοθήκη (700 τόμοι), πραγματοποίησε διαλέξεις («αναγνώσματα»), ενίσχυσε τα εκπαιδευτήρια της Θεσσαλονίκης και της Μακεδονίας ιδρύοντας σχολεία σε χωριά, εξοπλίζοντας τα σχολεία με βιβλία και όργανα φυσικής και χημείας, αποστέλλοντας διδασκάλους και χορηγώντας υποτροφίες. Διοργάνωνε, επίσης, σεμινάρια για τους διδασκάλους των σλαβόφωνων χωριών. Συνέταξε εξεταστική επιτροπή για την εκτίμηση της λειτουργίας των σχολείων της Μακεδονίας. Η βοήθεια της Αθήνας προς το Σύλλογο περιοριζόταν σε διδακτικά εγχειρίδια. Δεν κατάφερε να αποκτήσει το ρόλο του συνδέσμου μεταξύ των περιφερειακών συλλόγων και αυτών με τους κεντρικούς συλλόγους της Αθήνας και της Κωνσταντινούπολης.

IV. Οι Φιλεκπαιδευτικοί Σύλλογοι ως φορείς της εθνικής παιδείας (3/3)

- «...Αλλ' όταν λάβωμεν υπ' όψιν ότι τα πράγματα εν τη Ανατολή βαδίζουσι γοργώ βήματι, νομίζομεν ότι ίνα επιτευχθή και ταχύτερον και ασφαλέστερον ο σκοπός προς όν εργάζεται ο ημέτερος Σύλλογος είνε αναπόδραστος ανάγκη να οργανισθώσιν αι ενέργειαι αυτού επί ασφαλεστέρων βάσεων και να αγωνίζεται τον περί υπάρξεως αγώνα. Προς τούτο ανάγκη 1) να ιδρυθώσιν εν Μακεδονία, ισχυρά κέντρα ελληνικού πολιτισμού εν Θεσσαλονίκη, Σέρραις, Βοδενοίς, Κοζάνη, Καστορία, Βιτωλίσις και Κορυτσά. ... Ίνα κατορθώσωσι τα ανωτέρω ανάγκη δύο τινά να υπάρχωσιν, οι αρμόδιοι διευθυνταί και καθηγηταί και διδάσκαλοι και οι χρηματικοί πόροι....». [Απόσπασμα της από 11-12-1875 επιστολής του Προέδρου του εν Αθήναις συλλόγου, Ν.Μαυροκορδάτου, προς τον Υπουργό Εξωτερικών, Α.Κοντόσταυλο, για τους στόχους του συλλόγου]

(Πηγή : Σ.Βούρη, Πηγές για την Ιστορία της Μακεδονίας. Πολιτική και Εκπαίδευση 1875-1907, εκδ. Παρασκήνιο, Αθήνα 1994, σσ.30-34)

Πρακτικά συνεδρίου συλλόγων περί διαμόρφωσης σχεδίου δράσης για την παιδεία το 1879

- *«Ο εν Θεσσαλονίκη Σύλλογος καίπερ φύσει κεντρικός, δεν ηδυνήθη να λάβη τον χαρακτήραν τούτον και επικτήτως. Πολλά βοηθήματα απεστάλησαν και εκ των εν Κωνσταντινουπόλει και εκ των εν Αθήναις Συλλόγων εις διάφορα μέρη του εσωτερικού της Μακεδονίας απ'ευθείας, ή και δι' άλλων πρακτόρων, καθώς και αντιστρόφως οι σύλλογοι του εσωτερικού της Μακεδονίας και πολλαί κοινότητες Αθηνών, μεταχειριζόμενοι (εκτός τινών εξαιρέσεων) αντί του Συλλόγου ημών άλλα μέσα συγκοινωνίας».*

(Πηγή : Άββοτ, Α., «Περιληπτική έκθεσις των έργων του εν Θεσσαλονίκη Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου», 244-245)

V. Η ίδρυση του Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης [1876] (1/2)

- Πρωτοβουλία του εν Θεσσαλονίκη Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου για ίδρυση τριτάξιου διδασκαλείου.
- Χρηματική ενίσχυση από τον εν Αθήναις σύλλογο.
- Τη διαδικασία της ίδρυσης αναλαμβάνει ο Χαρίσιος Παπαμάρκου [1844-1906], μελλοντικός διευθυντής του διδασκαλείου.
- 11-3-1876 : ανεπίσημη έναρξη προκαταρκτικών μαθημάτων τα οποία παρακολουθούν 20 μαθητές, οι οποίοι θα αποτελέσουν και την πρώτη τάξη από το νέο έτος.
- 21-3-1876 : επίσημα εγκαίνια.
- Ιδιαίτερα σημαντικό ίδρυμα για τις παιδαγωγικές του καινοτομίες που ο διευθυντής του εφαρμόζει σε αυτό.

V. Η ίδρυση του Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης [1876] (2/2)

«...Περί δε της δημοτικής εκπαιδύσεως, ήτις μέλλει να χορηγήσει μεν την πρώτην ύλην εις την μέσην εκπαίδευσιν, να μορφώση δ'οπωσοούν τας κατωτέρας του λαού τάξεις δεν δύναται ουδεμία σκέψις και φροντίς να καταβληθή πρότερον, πριν συσταθή καλώς κατηρτισμένον διδασκαλείον προς διάπλασιν των αρμοδίων διδασκάλων, οίτινες είνε η ψυχή παντός σχολείου. Προς τούτο λοιπόν ανάγκη απαραίτητος να ιδρυθή εν Θεσσαλονίκη τοιούτον διδασκαλείον..».

[Απόσπασμα της από 11-12-1875 επιστολής του Προέδρου του εν Αθήναις συλλόγου, Ν.Μαυροκορδάτου, προς τον Υπουργό Εξωτερικών, Α.Κοντόσταυλο]

(Πηγή: Σ. Βούρη, Πηγές για την Ιστορία της Μακεδονίας. Πολιτική και Εκπαίδευση 1875-1907, εκδ. Παρασκήνιο, Αθήνα 1994, σσ.30-34)

Λόγοι ίδρυσης Διδασκαλείου (1/2)

- Εθνικά και πολιτικά ερείσματα συνδεδεμένα με την ανάπτυξη του βουλγαρικού εθνικισμού: η Θεσσαλονίκη κατέχει στρατηγική θέση στη βαλκανική χερσόνησο και τούτο επιτάσσει την ανάπτυξη του εθνικού φρονήματος μέσω της παιδείας.
- Η αύξηση του πληθυσμού της πόλης και η ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας της ελληνικής κοινότητας αποτελούν σημεία για τη διάδοση της ελληνικής παιδείας στα Βαλκάνια.
- Με την ίδρυση του διδασκαλείου ολοκληρώνεται η δομή του υφιστάμενου εκπαιδευτικού συστήματος.
- Η Θεσσαλονίκη επιλέγεται για την ίδρυση του διδασκαλείου λόγω της θέσης της ως κέντρου συνάντησης και επικοινωνίας με τις επαρχίες και λόγω της ύπαρξης σε αυτήν Γυμνασίου.

Λόγοι ίδρυσης Διδασκαλείου (2/2)

- *«Ωμολογουμένη κατεπείγουσα ανάγκη της διαδόσεως της Ελληνικής παιδείας υπηγόρευσε την σύστασιν του Διδασκαλείου τούτου.....η έδρα φυσικώς έπρεπε να ορισθή έξω του Βασιλείου, εν τινι ευθέτω προς τον σκοπόν χώρα του Οθωμανικού κράτους. Ως τοιαύτη δε προεκρίθη η μάλιστα πασών διψώσα Ελληνικής παιδείας και άμα μεσαιτάτη Μακεδονία, των δε πόλεων ταύτης πάλιν η πρωτεύουσα αυτής Θεσσαλονίκη, πλείονα παρέχουσα τα πρόσφορα, διότι και κέντρον φυσικόν είνε της όλης χώρας, και προς άλλας της Οθωμανικής αυτοκρατορίας ελληνικάς επαρχίας ευκολότερων επικοινωνεί, και προς τούτοις έχει το Γυμνάσιον κατηρτισμένον, οπόθεν δυνατόν ικανήν ωφέλειαν να πορίζηται το Διδασκαλείον, κοινούς έχον μετ'αυτού ενίους των καθηγητών. Ούτως ιδρύθη εν Θεσσαλονίκη κατά το 1876 το Διδασκαλείον, εις ό προσηρτήθη ως απαραίτητον αυτού συμπλήρωμα και το συνιδρυθέν πρότυπον Δημοτικόν σχολείον ...»*

(Πηγή : Ο εν Αθήναις Σύλλογος προς διάδοσιν των ελληνικών γραμμάτων, Η δράσις του συλλόγου κατά την εκατονταετίαν 1869-1969, Αθήναι 1979, 74)

Στέγαση του Διδασκαλείου

- Δεν υπάρχουν γνωστές πληροφορίες για τη στέγαση του διδασκαλείου από της ιδρύσεώς του.
- Πιθανή εκδοχή : σε κτίσμα του περιβόλου της Μητρόπολης για ένα χρονικό διάστημα/ το κτήριο καταστρέφεται στην πυρκαγιά της 22/23-9-1890 και το διδασκαλείο στεγάζεται από το 1901 ως «υποδιδασκαλείο» στο κτήριο του νέου Γυμνασίου επί της Εγνατίας.
- Κατά άλλη εκδοχή : στεγάζεται σε κτήριο της οδού Caranaca (Τσιμισκή) έναντι της εκκλησίας Αγίου Αλεξίου στη συνοικία της Μητροπόλεως.

Κανονισμός του εν Θεσσαλονίκη Διδασκαλείου [1877]

- Συντάχθηκε από τον Διευθυντή του Διδασκαλείου, Χ.Παπαμάρκου και περιέχει διατάξεις για : σκοπό διδασκαλείου, πόρους, διοίκηση, διδακτικό προσωπικό, πρόγραμμα σπουδών, διεξαγωγή εξετάσεων, παιδαγωγική κατάρτιση σπουδαστών.
- Προβλέφθηκε η λειτουργία του ως αυτοτελούς ιδρύματος προετοιμασίας εκπαιδευτικών με δαπάνες του κράτους μέσω δωρεών του εν Αθήναις συλλόγου, ο οποίος δαπανά ετησίως 40.000 περίπου δρχ., εκ των οποίων οι 20.000 δρχ. για τη συντήρηση των υποτρόφων του.
- Προβλέφθηκε ακόμη η τήρηση βιβλίων χρονικού, μητρώου, μαθητολογίου, ύλης και βιβλίου πρακτικών, τα οποία δεν έχουν ανευρεθεί.

Σκοπός και στόχοι του Διδασκαλείου

- Σκοπός του Διδασκαλείου : κεφ. Ά, παρ. 1, σ.3.
- Σκοπός της διδασκαλίας :«...ο μέλλων να αποφοιτήσει μαθητής δύναται να αποβή κατά τε τάς γνώσεις και τους καθ'όλους τρόπους διδάσκαλος ικανός να εμφυτεύση εις τους νέους ελληνόπαιδας ανθρωπίνας και ελληνικάς αρετάς..» (κεφ. Γ , παρ. 3, σ. 9).
- Επιμέρους στόχοι διδασκαλίας : (κεφ. Γ΄ , παρ. 3, σ. 9).

Διδακτικό προσωπικό (1/2)

- Χ.Παπαμάρκου (πτυχιούχος Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών, μεταπτυχιακές σπουδές στη Γερμανία με υποτροφία του εν Αθήναις συλλόγου, διδάκτωρ Φιλοσοφίας): διευθυντής του Διδασκαλείου την περίοδο 1876-1882, Φιλοσοφικά και Παιδαγωγικά μαθήματα.
- Ι.Φωκιανός (πτυχιούχος Πανεπιστημίου Αθηνών) : Φυσικομαθηματικά, Γεωλογία και για μία μικρή περίοδο Γυμναστική (Μάρτιος-Ιούνιος 1876)/αντικαθίσταται το 1879 από τον Γ.Παπαθωμά, έναν από τους πρώτους πτυχιούχους του Διδασκαλείου, και από τους Ν.Κασσανδρέα και Σ.Παπαδημητρίου (πτυχιούχους Πανεπιστημίου Αθηνών και εκπαιδευτικούς).
- Δ.Δημητριάδης (διδάκτωρ, Γυμνασιάρχης στη Θεσσαλονίκη κατά τη δεκαετία 1873-1883): ελληνικά.
- Ιεροδιάκονος Θεόκλητος (τελειόφοιτος Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, και Κ.Οικονόμου (διδάκτωρ, Γυμνασιάρχης στο Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης/διορίζεται με σύσταση του Μητροπολίτη): Ιερά μαθήματα.

Διδακτικό προσωπικό (2/2)

- Θ.Παπαδημητρίου (πτυχιούχος Πανεπιστημίου Αθηνών) : Ιστορία-Γεωγραφία-Ελληνικά.
- Μιχ.Παπαδόπουλος (ιατρός, Πρόεδρος του εν Θεσσαλονίκη συλλόγου) : διδάσκει για μία περίοδο Σωματολογία αμοισθί.
- Ad.Gebauer (πτυχιούχος γερμανικού Διδασκαλείου) : Καλλιτεχνικά και Γυμναστική / το 1878 απολύεται λόγω ανάρμοστης συμπεριφοράς και αντικαθίσταται από τον Salvatore Cervara.
- Π.Π.Οικονόμου : διευθυντής του πρότυπου Δημοτικού Σχολείου : διδάσκει αμισθί Φυσική.
- Λ.Αντωνιάδης (διδάκτωρ, διευθυντής του Γυμνασίου Θεσσαλονίκης τη διετία 1895-97, διορισμένος από τον εν Αθήναις σύλλογο): ελληνικά.

Η προσωπικότητα του Χαρίσιου Παπαμάρκου ως παιδαγωγού (1/3)

- «...διδασκαλείον, ο εστί σχολείον, τέλος έχον την δια της ελληνοπρεπούς και χριστιανικής και επιστημονικής διαπλάσεως των διδασκάλων βελτίωσιν της πρώτης παιδείσεως του ελληνικού λαού...» (Χ.Παπαμάρκου, 1882)

«Ο Διευθυντής του Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης (1876-1882), Χαρίσιος Παπαμάρκου».

Πηγή:

http://users.auth.gr/~marrep/LESSONS/ERGASTIRI/NEW_TECHNOLOGY/images/244_ase_apau.jpg

Η προσωπικότητα του Χαρίσιου Παπαμάρκου ως παιδαγωγού (2/3)

- Σπούδασε στη φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο πανεπιστήμιο του Γκέτινγκεν, στη Γερμανία, με υποτροφία του Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων (1871-74).
- Αφού ανακηρύχτηκε διδάκτορας της φιλοσοφίας, επέστρεψε στην Ελλάδα και διορίστηκε διευθυντής του διδασκαλείου Θεσσαλονίκης (1875-82). Στη συνέχεια παραιτήθηκε για να αναλάβει τη διεύθυνση του διδασκαλείου της Κέρκυρας (1882-84) και, τελικά, εκείνου της Αθήνας (1884-89).
- Το 1889 διορίστηκε γενικός επιθεωρητής της δημοτικής εκπαίδευσης, θέση από την οποία απομακρύνθηκε το 1890, αλλά διορίστηκε ξανά το 1892. Το 1895 διορίστηκε, για δεύτερη φορά, διευθυντής του Αθηναϊκού Διδασκαλείου.

Η προσωπικότητα του Χαρίσιου Παπαμάρκου ως παιδαγωγού (3/3)

- Η αξιολογη δραστηριότητά του ως παιδαγωγού συνέπεσε με την ανάληψη της διεύθυνσης του Διδασκαλείου της Αθήνας. Από την τελευταία αυτή θέση υιοθέτησε διάφορα νεωτεριστικά και μεταρρυθμιστικά μέτρα.
- Τις παιδαγωγικές του αντιλήψεις διαπνέουν τα συγγράμματά του «Περί του αληθινού της ελληνίδος νεολαίας διδασκάλου» (Κέρκυρα, 1883) και «Περί σκοπού της εκπαιδύσεως της ελληνίδος νεολαίας» (Κέρκυρα, 1885). Συνέγραψε επίσης σχολικά βιβλία, ανάμεσα στα οποία και το Ελληνικόν Αλφαβητάριον (1891), καθώς και αναγνωσματάρια της Β', Γ' και Δ' δημοτικού (1892).

Εξετάσεις

- Γραπτές και προφορικές εισιτήριες εξετάσεις στα μαθήματα των Θρησκευτικών, των Ελληνικών, της Αριθμητικής, της Γεωγραφίας και της Ιστορίας.
- Απαιτούμενη προϋπόθεση για συμμετοχή στις εξετάσεις εισαγωγής : πιστοποιητικό επιμέλειας και χρηστών ηθών από τις σχολικές αρχές του τόπου καταγωγής των υποψηφίων σπουδαστών.
- Εξετάσεις σπουδών : ημερήσιες, τριμηνιαίες, εξαμηνιαίες και ετήσιες (σε δημόσια δοκιμασία ενώπιον της εφορευτικής επιτροπής προεδρευομένης από τον Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης).
- Η αποτυχία προαγωγής από τη μία τάξη στην άλλη επιφέρει την απομάκρυνση από το διδασκαλείο (ωστόσο, ειδική διάταξη προβλέπει τη μη εφαρμογή της ρύθμισης σε περίπτωση απόδειξης ανωτέρας βίας από τους μαθητές).
- Απολυτήριες εξετάσεις : γραπτές, προφορικές και πρακτικές.

Όροι φοίτησης

- Η φοίτηση ήταν 3ετής και το ωρολόγιο πρόγραμμα συμπεριελάμβανε 16-17 μαθήματα.
- Το πρώτο έτος λειτούργησε μόνο με πρώτη τάξη, τον δεύτερο με πρώτη και δεύτερη τάξη και τον τρίτο χρόνο ως πλήρες τριτάξιο διδασκαλείο.
- Η προσφορά του ιδρύματος τονίζεται και από τον τοπικό τύπο.
- Παράλληλη λειτουργία πρότυπου Δημοτικού Σχολείου για πρακτική εξάσκηση των σπουδαστών του.

Πρόγραμμα Σπουδών

- Α τάξη : 16 μαθήματα.
- Β και Γ τάξη : 17 μαθήματα.
- Πρακτική άσκηση κατά τη Γ τάξη στο Πρότυπο Δημοτικό Σχολείο υπό την καθοδήγηση του Διευθυντή του.
- Η διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων καταλαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό διδακτικών ωρών (18 ώρες διδασκαλίας εβδομαδιαίως).
- Απουσιάζει η διδασκαλία Λατινικών και ξένων γλωσσών.
- Τα μαθήματα της Φυσικής, των Μαθηματικών και της Χημείας εμφανίζονται με 17 ώρες διδασκαλίας εβδομαδιαίως.
- Τα μαθήματα της παιδαγωγικής κατάρτισης μαζί με τα φιλοσοφικά καταλαμβάνουν τις 18 ώρες διδασκαλίας εβδομαδιαίως.

Μαθήματα παιδαγωγικής κατάρτισης

- Περιλαμβάνονται σε αυτά : Ιστορία της Παιδαγωγικής (με ιδιαίτερη έμφαση σε παιδαγωγικά κείμενα της κλασικής αρχαιότητας), Υποδειγματικές ασκήσεις, Μεθοδολογία, Διδακτική και Ψυχολογία.
- Ειδικότερα στην Ιστορία της Παιδαγωγικής διδάσκονται ερείσματα από την ιστορία της αγωγής της Αρχαίας Ελλάδας, καθώς και οι αρχές γνωστών παιδαγωγών της Ευρώπης (Ρουσσώ, Πεσταλότζι κ.λπ).
- Στο Γ' έτος σπουδών στα περιεχόμενα διδασκαλίας του μαθήματος της Παιδαγωγικής περιλαμβάνεται ενότητα με τίτλο «Το διδασκαλικόν αξίωμα».

Οι σπουδαστές

- Το Διδασκαλείο Θεσσαλονίκης λειτουργεί ως διδασκαλείο αρρένων.
- Η φοίτηση είναι 3ετής.
- Ο αριθμός των σπουδαστών σταδιακά αυξάνει ως το 1882.
- Από το 1876-1877 έως το 1881-1882 εκ των 78 εισαχθέντων αποφοιτούν οι 58.
- Οι λόγοι διακοπής της φοίτησης ποικίλουν (υγεία, οικονομική ανέχεια, υπότροφος εξωτερικού, ανικανότητα φοίτησης, ανάρμοστη συμπεριφορά, αποτυχία σε προαγωγικές εξετάσεις (3 φοιτητές), κ.ά.
- Προέλευση σπουδαστών : α. Γεωγραφική : από τη Μακεδονία (85 σπουδαστές) και από τη Θράκη (9 σπουδαστές) και από Θεσσαλία (5), Ήπειρο (2), Αθήνα (1) και Πελοπόννησο (1) β. Κοινωνική : Σε στοιχεία που έχουν προκύψει με βάση το επάγγελμα του πατέρα των σπουδαστών προκύπτει ότι κατά την πλειοψηφία τους προέρχονται από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα (σε ποσοστό 54%), ενώ μεγάλο είναι το ποσοστό και των ορφανών σπουδαστών (31.5%).

Η πορεία του Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης

- Κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργεί ευδοκίμως.
- 1882: διαμάχη Χ. Παπαμάρκου και του εν Θεσσαλονίκη συλλόγου, η οποία οδηγεί σε παραίτηση του πρώτου.
- Ιδιαίτερα τραχεία κριτική σε βάρος του Παπαμάρκου από τον Διευθυντή του Πρότυπου Δημοτικού Σχολείου, Π. Π. Οικονόμου, για εισαγωγή του γερμανικού προτύπου διδασκαλείου, προσανατολιζόμενου στην επιστημονική κατάρτιση αλλά δίχως το απαιτούμενο προσωπικό και για κατάχρηση πόρων/ τον χαρακτηρίζει «...ως ένοχον εσχάτης προδοσίας...».

Η μετά Χ. Παπαμάρκο περίοδος του Διδασκαλείου

- Μετά την παραίτηση Παπαμάρκου διευθύνεται από τον Θεμ. Παπαδημητρίου για 3 μήνες.
- Από τον Σεπτέμβριο του 1882 αναστέλλεται η λειτουργία του για ένα έτος.
- Ο τοπικός τύπος εκφράζει την ευχή για επαναλειτουργία του Διδασκαλείου.
- 1883 : διευθυντής ο καθηγητής μαθηματικών, Αθ. Οικονομίδης, τον οποίο διαδέχεται μετά από ένα έτος ο αρχιμανδρίτης, Χρύσανθος Ιεροκλής.
- 1888 : απόλυση Ιεροκλή και αντικατάστασή του από τον επίσης ιερωμένο, Χριστ. Σαμαρτζίδα, απόφοιτο της Φιλ. Σχολής Αθηνών.
- 1889 : το Διδασκαλείο κλείνει οριστικά με απόφαση του εν Αθήναις συλλόγου για δύο λόγους : δαπάνες συντήρησης και αναποτελεσματικότητα από τη λειτουργία του.

Συμπεράσματα

- Οι βασικοί λόγοι ίδρυσης του Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης ανάγονται στο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο της εποχής και στα αιτήματα για βελτίωση της ελληνικής εκπαίδευσης και κατάρτισης των δασκάλων με στόχο τη διάδοση της εθνικής παιδείας.
- Στοχεύει μέσα από ένα αυστηρό εκπαιδευτικό πρόγραμμα να ενισχύσει το γνωστικό επίπεδο των σπουδαστών στην εγκύκλιο παιδεία, η οποία συμπληρώνεται από μαθήματα παιδαγωγικής κατάρτισης ως προαπαιτούμενα για την αποτελεσματικότητα του υποψήφιου δασκάλου.
- Η κλασική παιδεία αποτελεί τον κορμό της παιδαγωγικής κατάρτισης των σπουδαστών του Διδασκαλείου σε συνδυασμό με αρχές της γερμανικής παιδαγωγικής, στην οποία εντρύφησε ο πρώτος διευθυντής του ιδρύματος, Χ. Παπαμάρκου.
- Η συνεχής επαφή του Παπαμάρκου με τους εκπροσώπους των εκπαιδευτικών πραγμάτων υποδηλώνει τον βασικό στόχο του Διδασκαλείου : τη μόρφωση εθνικής παιδείας και τη διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης μέσα από επιστημονική διαπαιδαγώγηση και παιδαγωγική κατάρτιση.

Βιβλιογραφία (1/4)

- Αγραφιώτου-Ζαχοπούλου, Π. (1997). *Σχολεία της Θεσσαλονίκης*. Θεσσαλονίκη: Ιανός.
- Βακαλόπουλος, Α. (1950). «Τα δραματικά γεγονότα της Θεσσαλονίκης κατά το Μάιο του 1876 και οι επιδράσεις τους στο Ανατολικό Ζήτημα», *Μακεδονικά*, τόμ. 2, Θεσσαλονίκη.
- Βούρη, Σ. (1992). *Εκπαίδευση και Εθνικισμός στα Βαλκάνια: Η περίπτωση της βορειοδυτικής Μακεδονίας (1870-1904)*. Αθήνα: Παρασκήνιο.
- Βούρη, Σ. (1994). *Πηγές για την Ιστορία της Μακεδονίας. Πολιτική και Εκπαίδευση 1875-1907*. Αθήνα: Παρασκήνιο.
- Δημαράς, Αλ. (1986). *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*. Τόμ. 2. Αθήνα: Ερμής.
- Ζιώγου-Καραστεργίου, Σ. (1992). «Η εκπαιδευτική δραστηριότητα της ελλην. κοινότητας Θεσ/νίκης κατά τον τελευταίο αιώνα της τουρκοκρατίας: Γενικό πλαίσιο οργάνωσης και λειτουργίας των σχολείων, σχολικά κτίρια-τοπογραφία», *Θεσσαλονίκη*, III, Θεσσαλονίκη: Κ.Ι.Θ., σσ. 109-129.
- Ζιώγου-Καραστεργίου, Σ. (1994). «Εύτολμος και άοκνος των ημετέρων σχολείων προστάτης : Η παρουσία του Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ιωακείμ στην οργάνωση και λειτουργία των σχολείων της ελληνικής κοινότητας (1874-1878)», στο: *Επιστημονικό Συμπόσιο Χριστιανική Μακεδονία. Ο από Θεσσαλονίκης Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ Γ' ο Μεγαλοπρεπής*, Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης-Κέντρο Ιστορίας Δήμου Θεσσαλονίκης, σσ. 111-117.

Βιβλιογραφία (2/4)

- Λέφας, Χρ. (1942). *Ιστορία της Εκπαιδεύσεως*. Αθήναι: ΟΕΔΒ.
- Μαυροσκούφης, Δ. (1996). *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα 1821-1832*. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.
- Μπέτσας, Γ. (2005). *Θεσμικές και λειτουργικές όψεις της εκπαίδευσης των ελληνορθόδοξων κοινοτήτων στο Οθωμανικό κράτος: από την έναρξη των μεταρρυθμίσεων του Τανζιματ έως την επανάσταση των Νεοτούρκων*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Μπονίδης, Κ. Θ. , *Οι Ελληνικοί Φιλεκπαιδευτικοί Σύλλογοι ως φορείς εθνικής παιδείας και πολιτισμού στη διαφιλονικούμενη Μακεδονία (1869-1914)*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Μπουζάκης, Σ. (1994). *Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1985)*. Αθήνα: Gutenberg.
- Νικολαΐδου, Δ. (1890). *Οθωμανικοί Κώδικες, ήτοι συλλογή απάντων των νόμων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, Διαταγμάτων, Κανονισμών, Οδηγιών και Εγκυκλίων*.
- Οικονόμου, Π. Π. (1893). «Ο εκφραυλισμός της παιδείας μέχρι προδοσίας», *Εκπαιδεύσεις*, τχ. 27.

Βιβλιογραφία (3/4)

- Παπαδόπουλος, Δ. (1994). «Διδασκαλείο Θεσσαλονίκης: Στοιχεία για την ίδρυση και τη φάση της λειτουργίας του υπό τη διεύθυνση του Χ. Παπαμάρκου», στο: *Συμπόσιο Τα ελληνικά σχολεία στη Θεσσαλονίκη κατά τον τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη: Τομέας Παιδαγωγικής Φιλοσοφικής Σχολής-Κέντρο Ιστορίας Δήμου Θεσσαλονίκης, σσ. 201-210.
- Παπαδόπουλος, Δ. (1997). *Παπαμάρκου Χαρίσιος: Το παιδαγωγικό και εκπαιδευτικό του έργο*, αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία, Θεσσαλονίκη: Τομέας Παιδαγωγικής Φιλοσοφικής Σχολής Α.Π.Θ.
- Παπαδόπουλος, Στέφ. (1970). *Εκπαιδευτική και κοινωνική δραστηριότητα του Ελληνισμού της Μακεδονίας κατά τον τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη: Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών.
- Παπαστάθης, Χ. (1984). *Οι Κανονισμοί των Ορθοδόξων Κοινοτήτων του Οθωμανικού Κράτους και της Διασποράς*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Πετρίδης, Π. (1985). *Νεοελληνική Ιστορία (1828-1843)*. τόμ. Α΄., Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Papadakis, L. (1996). *Education and National Ideology in Ottoman Macedonia, c. 1869-1882. The Greek Normal Schools of Serres and Salonika*. PhD Thesis, Department of Byzantine and Modern Greek Studies. London: Kings' College London University of London.
- Reble, A. (1989). *Ιστορία της Παιδαγωγικής*, μετφρ. Θ. Χατζηστεφανίδης, Σ.Χατζηστεφανίδη-Πολυζώη, Αθήνα.

Βιβλιογραφία (4/4)

- Φούκας, Β. (2012). «...Περί Εθνικού Διδασκαλείου εν Θεσσαλονίκη...: Ίδρυση, λειτουργία, σπουδές και σπουδαστές του Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης (1876-1889)», στο *Επιστημονική, Επετηρίδα Κέντρου Ιστορίας Θεσσαλονίκης*, τόμ. 7, Θεσσαλονίκη, σσ. 239-288.
- Φούκας, Β. (2003). «Η λειτουργία των Διδασκαλείων στο β' μισό του 19ου αιώνα στον ελληνισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η ανάπτυξη της παιδαγωγικής σκέψης : Το Διδασκαλείο Θεσσαλονίκης και ο Χαρίσιος Παπαμάρκου», στο : *Ο Παιδαγωγός Χαρίσιος Παπαμάρκου (1844-1906)*, Πρακτικά Επιστημονικής Διημερίδας, Βελβεντό: Ι.Α.Ν.Ε.- Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσής Δυτικής Μακεδονίας- Δήμος Βελβεντού, σσ. 103-107.
- Χασεκίδου-Μάρκου, Θ. (2014). «Παιδαγωγοί και παιδαγωγικά ρεύματα στα Διδασκαλεία Θεσσαλονίκης. Παναγιώτης Οικονόμου», στο: *Τα Εκπαιδευτικά*, τχ. 107-108, σσ. 309-322.
- Χασιώτης, Ι.Κ. (1990). «Σταθμοί και κυριότερες φάσεις της ιστορίας της Μακεδονίας κατά την Τουρκοκρατία», στο : Ι. Κολιόπουλος-Ι.Χασιώτης (επιμ.), *Η νεότερη και σύγχρονη Μακεδονία. Ιστορία, οικονομία, κοινωνία, πολιτισμός*, τόμ. Ι, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, σσ. 14-33.

Τέλος Μαθήματος

Επεξεργασία: <Μενέλαος Χ. Τζιφόπουλος>
Θεσσαλονίκη, <Εαρινό εξάμηνο 2013-2014>

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

